

“YENİ LİSAN”DA DİVAN EDEBİYATI ELEŞTİRİSİ

Nâzım H. Polat

- *Türk Dili* dergimizin geçen ayki sayısında, Millî Edebiyat hareketini başlatan metin olarak bilinen “Yeni Lisan” yazısının Türk Derneğinin dille ilgili görüşlerine itirazları ele alınmıştır.¹ Söz konusu makalenin, öncelikle yazı diline bir istikamet vermek maksadı taşıdığı açıktır fakat buradan yalnızca dil bilgisi konularına yönelik görüşlerin ifade edildiği sonucu çıkarılmamalıdır çünkü dille ilgili her türlü bilgi ve görüş, edebiyat için vardır. Dolayısıyla dil hakkında ileri sürülen her görüş, edebiyatı şekillendirmek ister. *Genç Kalemler* dergisinin Yeni Lisan’la ilgili yazılarının tamamında da dil bilgisi konuları ön plandadır ama istenen şey -tek cümle ile ifade edilmek istenirse- yazı dilinin İstanbul’daki konuşma dilini esas alması ve edebî eserlerin bununla inşa edilmesidir.

Önce Bir Yanlışımızı Düzeltelim

“Yeni Lisan”cılarının edebiyatla ilgili, temel görüş ve iddiaları; *Genç Kalemler*’in ikinci cildinin ilk sayısındaki ilk “Yeni Lisan” yazısındadır.² Bizim okumakta olduğunuz kalem tecrübemizin nesnesi de bu yazıdır. Söz konusu metnin yayım tarihiyle ilgili yeni bir bilgiye ulaşılmış bulunmaktayız. Dolayısıyla Türk edebiyatı tarihi için önemli bir metnin yayım tarihi hakkında açıklama yapmadan konuya devam edemeyiz.

Söz konusu sayının ve dolayısıyla adı geçen yazının yayım tarihi, bugüne kadar, Yusuf Ziya Öksüz’ün *Türkçenin Sadeleşme Tari-*

1 “109. Yıldönümünde Yeni Lisana Eleştirel Bir Bakış”, *Türk Dili*, Yıl: 69, Sayı: 820, Nisan 2020, s. 14-23.

2 ? [Ömer Seyfettin], “Yeni Lisan”, *Genç Kalemler*, C II, S 1, 8 Nisan 1327 [21 Nisan 1911], s. 1-7.

hi: Genç Kalemler ve Yeni Lisan Hareketi (1. Baskı, Türk Dil Kurumu Yayını, Ankara 1995) adlı eseri dışındaki bütün kaynaklarda, Rumi-Mali 29 Mart 1327 ve bunun miladi takvimdeki karşılığı olan 11 Nisan 1911 olarak verilmiştir. Bu yanlış bilginin kaynağı, bizzat dergiyi fiilen idare eden, derginin başyazarı Ali Canip Yöntem'in "İlk sayımız 29 Mart 1327 (1911)'de çıktı."³ şeklindeki kesin ifadesidir. Belli başlı kütüphanelerde dergi koleksiyonunun kapaksız ciltlenmiş olması, araştırmacıları başyazarın verdiği tarihe mecbur bırakmıştır. *Genç Kalemler dergisi* yeni harflerle (*Genç Kalemler Dergisi*, [Haz.: İ. Parlatur, N. Çetin], Türk Dil Kurumu Yay., Ankara 1999, XXVIII+578+10 s.) basıldığında Millî Edebiyat hareketinin işaret fişeği olan sayının (II. cilt 1. sayı) üzerinde de 29 Mart 1327 tarihinin okunması, sözü edilen yanlış daha da tekrarlanır kılmıştır. Adı geçen çalışma yayımlandığında hem bu sayı hem daha başka sayılar için yayım tarihi kaydedildiğini görünce çalışmayı hazırlayanlardan sayın hocam Prof. Dr. İsmail Parlatur'a telefon ederek tarihleri nereden öğrendiklerini sordum çünkü II. cilt 1. sayının üzerindeki 29 Mart 1327 tarihinin bir başka yerden öğrenildiğini gösteren köşeli ayraç "[]" işareti kullanılmamıştı. Hocam, hangi kütüphanede bulunduğunu hatırlayamadığını, "kapakları bulunan" bir nüshadan tespit ettiklerini söyledi. Böylece "[]" işareti unutulmuş olsa da bu cevabı yeterli görerek ben de yeri geldiğinde hep bu tarihi kullandım. Sorma gereği duymamın sebebi ise 1980'li yıllarda Hakkı Tarık Us Kütüphanesi'nde araştırma yaparken *Rumeli* gazetesinden aldığım küçük bir ilan metniydi. İlanda, derginin konumuzla ilgili sayısının çıktığı tarih, "bugün" kaydıyla bildiriliyordu ama ilan günü, hep tekrarlanan 29 Mart 1327 tarihinden sonraydı. Başka bir doğrulayıcı bilgi bulamadığım için, ilana rağmen *Genç Kalemler*'in o sayısının umulan gün çıkarılmamış olabileceğini düşünmüştüm.

Mutlu bir tesadüf eseri olarak bahsettiğimiz ilanı doğrulayan önemli bir belgeye kavuştuk.

Bu ilginç hikâyeyi *Türk Dili* okuyucularının da bilmesini isterim.

Ömer Seyfettin'in hemşehrisi ve bilim gönüllüsü Sayın Celal Yılmaz, Facebook sayfasında Ömer Seyfettin'in kültürel faaliyetlerini özetleyen bir yazı yayımlar. İlk "Yeni Lisan" makalesi, Sayın Yılmaz'ın kaynaklarından doğaal olarak... Sözü edilen makalenin yayım tarihi ise hep tekrarlanan "29 Mart 1327" [11 Nisan 1911] olarak verilmiştir. Bu yazı; pek çok meraklı

3 Ali Canip Yöntem, *Ömer Seyfeddin - Hayatı, Karakteri, Edebiyatı, İdeali ve Eserlerinden Nümuneler*, Remzi Kitabevi, İstanbul 1947, s. 13; A. C. Yöntem, "Ziya Gökalp'in Matbuat Âleminde İlk Görünüşü Genç Kalemler ve 'O' " başlıklı yazısında da aynı cümleyi tekrarlamıştır. Bk. *Prof. Ali Canip Yöntem'in Yeni Türk Edebiyatı Üzerine Makaleleri*, (Haz.: Ahmet Sevgi - Mustafa Özcan), (1. Basım, yayınevi adı yok), Konya 1995, s. 379.

yanında, kılı kırk yaran dikkat sahibi Sayın Doç. Dr. İsmail Arda Odabaşı tarafından da okunur. Odabaşı; Yılmaz'ı tebrikten sonra, vaktiyle kendisinin de doğru kabul edilmesi gerektiği yolunda kanaat belirttiği⁴ bu tarihin yanlış olduğunu söyler.

Bu bilgi bana ulaşınca heyecanla dergi kapağının elde edilip edilemediğini sordum. Çok geçmeden Sayın Celal Yılmaz, Sayın Odabaşı'dan aldığı aşağıdaki dış kapak yüzünün fotoğrafını gönderdi. Fotoğrafın üzerinde apaçık "8 Nisan" yazılıydı. Bu tarih, yıllar önce fotokopisini aldığım ilanın ve kaynak belirtmeyen Yusuf Ziya Öksüz'ün verdiği tarihiyle aynı idi.

Şekil 1: *Genç Kalemler*, II. C, 1. sayı, dış kapak. Dergi adının altında sol tarafta "8 Nisan Cuma" ibaresi okunmaktadır.

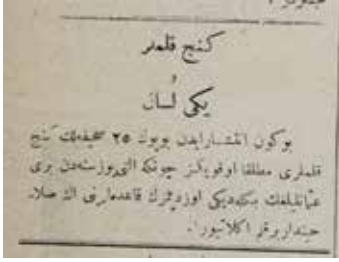
4 Odabaşı, *Müteferrika Kitabiyat Dergisi*'nde (Kış 2006 / 2, Sayı: 30); "Bu makalenin temeli, 'II. Meşrutiyet Dönemi Basın ve Fikir Dünyasında Genç Kalemler Dergisi' başlıklı yayınlanmamış doktora tezine dayanmaktadır." notuyla, "Genç Kalemler İncelemelerindeki Hatalar" makalesinde, pek çok yanlış düzeltmiştir. İsmail Arda Odabaşı, bu yazısında, bazı mukayeselerden sonra "Henüz kesin tarihi bilinmeyen bu nüsha için şimdilik Yöntem'in verdiği 11 Nisan 1911 tarihini veya sadece Nisan 1911'i esas almak en makul tutum olacaktır." demektedir.

Şekil 2: Genç Kalemler, II. C, 1. sayı'nın çıktığını bildiren ilan metninin bulunduğu Rumeli gazetesi, 419. sayısının başlık klışesi. Sağ tarafta en alta, üç takvime göre tarih kaydı vardır: 21 Rebiyülahir 1329 / 8 Nisan 1327 / 21 Nisan 1911 – Cuma”.

Şekil 3: Rumeli gazetesi, 419. sayı, 3. s.

Şekil 4: *Genç Kalemler*, II. C, 1. sayı'nın çıktığı bildirilen ilan metni.

21 Rebiyülahir 1329 / 8 Nisan 1327 / 21 Nisan 1911 – Cuma günkü *Rumeli* gazetesi 3. sayfada bulunan ilan metni şöyle:

**Genç Kalemler
ve
Yeni Lisan**

Bu gün intişar eden büyük 25 sahifelik Genç Kalemler'i mutlaka okuyunuz. Çünkü altıyüz seneden beri Osmanlılığın beklediği öz dilimizin kaidelerini en salahiyyettar bir kalem anlatıyor.

Rumeli gazetesinin bir sonraki nüshasında “Yeni Lisan” makalesi iktibas edildiğine (s. 1-3) göre, *Genç Kalemler*, II. C, 1. sayı'sının 21 Nisan 1911 – Cuma yayımlandığından şüphe edilemez.

Şekil 5: “Yeni Lisan” yazısının baş tarafı (*Rumeli*, 420, 23 Rebiyülahir 1329 / 10 Nisan 1327 / 23 Nisan 1911 – Pazar).

Anlaşıyor ki:

Odabaşı'nın ulaştığı *Genç Kalemler* nüshası, büyük ihtimalle Öksüz'ün⁵ incelediği koleksiyondaki nüshadır.

Ve...

Bugünkü yazı dilimizin anahtarı olan ilk "Yeni Lisan" yazısının yayımlandığı *Genç Kalemler* dergisi, II. cilt, 1. sayı'nın yayım tarihi, kesinlikle 8 Nisan 1327 yani 21 Nisan 1911'dir.

Genç Kalemler dergisi, II. Cilt, 1. Sayı'nın üzerinde tarih bulunan kapakla bizi bilgilendiren Sayın İsmail Arda Odabaşı ve bu bilgileneleme vesile olan Sayın Celal Yılmaz'a aleni şükranlarımı sunarım.

"Yeni Lisan"ın Divan Edebiyatına Eleştirileri

Ömer Seyfettin'in ilk "Yeni Lisan" yazısında; dil meselesinde Türk Derneğine itirazları kadar, Türk edebiyatının geçmişteki ve hâlihazırdaki (II. Meşrutiyet'in başlarındaki) durumuyla ilgili eleştiriler de vardır. Bu yazıdaki "Edebiyatımız" alt başlığında deniyor ki:

"Edebiyatımızın birbirinden farklı muhtelif devreler geçirdiğini iddia etmek manasızdır." Osmanlı sahası Türk edebiyatının "muhtelif ve müteaddit değil"⁶ Şark'a doğru ve Garb'a doğru olmak üzere iki devre bulunduğu söylenmiştir. Bu ayırım, daha sonra (1913) Fuat Köprülü'nün medeniyet dairelerine göre yapacağı tasnife uygundur. Ancak her iki dönem için kullanılan sıfat, "tabiata muhalif" olmak yani topluma yabancı kalmaktır. Yazara göre dünkü Şark'a doğru, İran'a gidenler, "bugün Garb'a gidenlere" benzetilebilir. Onların "sözde Türkçe" divanları, şöhret ve iktidarları göstermeye yetmiyor olmalı ki yanına bir de Farsça divan yazmayı "ihmal etmezlermiş". "İhmal etmeme"nin anlamı, ne kadar Türkçe divan şairi varsa onlar tarafından aynı sayıda Farsça divan yazılmış olmasıdır. Hâlbuki Türk şairlerinin tertip ettiği Farsça divan sayısı ancak 15 kadardır. Bu sayı, her bir asırdaki divan şairi sayısı kadar bile değildir.

Yazar bu noktada Farsça divan yazma modasını, "Şimdiki gençlerin Fransızca manzumeler ve piyesler tertip edip iftihar etmeleri gibi..." cümlesiyle bir mukayeseye sokmaktadır. Sonuç; ha Farsça ha Fransızca... ikisi de

5 Yusuf Ziya Öksüz, *Türkçenin Sadeleşme Tarihi: Genç Kalemler ve Yeni Lisan Hareketi*, 1. Baskı, Türk Dil Kurumu Yay., Ankara 1995, s. 88.

6 Bu ifade, o zamanlar liseler için *Tarih-i Edebiyat Osmaniye* (1910) yazmış olan Şahabettin Süleyman'ı ve Darülfünun'da önce formalar hâlinde dağıtıp sonra *Tarih-i Edebiyat Osmaniye* (1911) adıyla kitaplaştırdığı ders notlarında, zirve şahsiyetlerin adıyla 12 devreden söz eden Faik Reşat'ı hedef almaktadır.

aynı... “Padişahların, hükümet adamlarının Farisî bilmeleri lâzım gibiymiş.” hükmü, sıradan devlet memurlarını değil yüksek seviyeli bürokratları kapsadığına göre, yapılan işleme yanlış denemez. Henüz Batı’ya açılmadan söz edilemeyecek dönemlerde, bir bürokratin yabancı dil bilmesinde ve o dilin de Osmanlı’nın doğu sınırından Çin’e kadar her bölgede konuşulabilen Farsça olmasında şaşılacak bir durum yoktur.

İlk “Yeni Lisan” yazısında “Padişahlardan Farisî divanlar yapanlar gelmiş.” tespiti de doğrudur. İran’la mücadelenin en alevli olduğu dönemlerin padişahları Yavuz Sultan Selim, Sultan III. Murat ve Kanuni Sultan Süleyman, Farsça divan sahibi idiler. Aynı dönemin iki talihsiz şehzadesi Cem ve Bayezid (Şâhî) de Farsça divan tertip etmişlerdi.

“Edebiyatımız” değil, “Eski Lisan” bahsinde de buna benzer ama çok daha uç noktada bir iddia vardır:

“Din ve edebiyat bize Arabî ve Farisî öğretmiş. Hatta bir zamanlar resmî lisanımız Farisî olduğu gibi, bir padişahımız da Arapçayı bize umumî ve millî bir lisan olmak üzere kabul ettirmeğe kalkışmış.”

Bu iddianın birinci cümlesi kısmen doğrudur; din ve edebiyat hepimize değilse de medrese tahsili görenlerimize Arapça ve Farsça öğretmiştir. Büyük Selçuklu hükümdarlarının Farsçaya düşkünlükleri dikkate alındığında ikinci cümlenin baş tarafı da doğru sayılır ama tarih, “Arapçayı bize umumî ve millî bir lisan olmak üzere kabul ettirmeğe kalkışmış” bir padişaktan bahsetmez. “Padişah”, Osmanlı Devleti’nin hükümdarlarıdır. Hiçbir Osmanlı sultanı böyle bir hata yapmamıştır. Sultan II. Mahmut, tıp dilinin Türkçeleştirilmesi için emir vermiştir. Sultan II. Abdülhamit Dönemi’nde yapılan ilk anayasamıza (Kanun-ı Esasi, 1876), resmî dilin Türkçe olduğu yazılmıştır.

Yazıda daha sonraki kısmında, iki medeniyet dairesinin de edebiyata bakışı hakkında çok uç noktalarda eleştiriler yapılmıştır. Ömer Seyfettin’e göre divan edebiyatının en önemli kusuru, doğal hayattan uzak düşmesidir. Şairler “hakikatin o basit sadeliğine mukabil, hayalin mutantan, alacalı, boş” yapaylığına sapmışlardır. Ne var ki bütün devirlerin, bütün coğrafyaların ve bütün dillerin sanat ve edebiyat hayatı, tabiatı taklitle başlar ama zaman ilerledikçe incelen sanat hayatı da yapaylığa yönelmiştir çünkü sanat faaliyetinin esası, ayağımızın altındaki dünyanın dışında yeni bir dünya yaratmaktır yani soyutlama (tecrit) sanatın mayasında mevcuttur. Ancak sanatın tecritten sonraki kuralı da yenilenme arzusudur. Bu arzunun tahakkuk alanı sanıldığı kadar geniş değildir. Sanat, devamlılığını sağlamak maksadıyla yenilenmek ister; yenilenebilmek için de o dönemde genel ka-

bul görmüş anlayışı çatlatmak, kırmak ve o kabuktan kurtulmak mecburiyetindedir. Tam bu noktada sanat ve edebiyat hayatı için üçüncü bir kuralı daha hatırlamak gerekir: Mevcut anlayışı kırmak isteyen her karşı duruş, mücadele ettiği yönelişten öncekine yakınlık duyar.

Yeni Lisan ve Millî Edebiyat hareketinin başlatılmak istendiği sıralarda divan edebiyatı artık diriltilemeyecek ölçüde güncel olmaktan çıkmıştı ama sadece bir edebî grubun görüşlerine değil; bir medeniyetin değerler manzumesini taşıyıcılık (sonrakilere aktarıcılık) görevi üstlenmiş olan divan edebiyatının, ölürken bile Ali Emiri Efendi, Ömer Ferit Kam, Memduh Paşa, Cudi Efendi, Şevket Avni Bey, Ömer İhya gibi temsilciler bulması, şaşılacak bir durum değildir. Bu, kurumakta olan bir ağacın köke yakın yerlerden sürgünler vermesi gibidir. Divan edebiyatını eleştirmek gereği hissedilmesi de o geleneğin hâlâ temsilci bulabiliyor olmasındandır. Bu noktada, hedef alınacak özellik önem taşır. Asırlarca devam eden bir edebiyatın tecride yönelmesi kadar, onun tam zıddını üreterek farklı bir yaşama alanı araması da doğal sonuçtur. Ancak asli özelliğın dışına çıkılırken bazı yapılan aşırılıklar, o edebiyatın yumuşak karnıdır. İslam medeniyetine ayna olmak iddiasındaki bir edebiyat için yapılan erotik hatta pornografik imalar gibi... Ömer Seyfettin'e göre divan edebiyatı, "hakikatin o basit sadeliğine mukabil, hayalin mutantan, alacalı, boş sun'iliği"ne (yapaylığına) yöneldiği için gerçek aşklara meydan kalmamış, şairler hayalleriyle muaşakaya başlamışlardır. Peki, gerçek hayatta yaşanan aşkı yansıtmaya yönelen yok mudur? Ömer Seyfettin, bu soruyu ilk "Yeni Lisan" makalesinde şu şekilde cevaplamaktadır:

"Samimî hareket edenler, hakikati yazmak isteyenler de ahlâksızlıkları Bizans hislerinden mamul heykeller dikmişlerdir. Nedim'in Hamam-nâme'si, Fâzıl'ın Hûbannâme'si, Vehbî'nin Şevk-engiz'i, Rahmî'nin Nâme-i Dil'i gibi... Yüzlerini Şark'a doğru çevirerek yazan şairlerin hitaplarını, ahlarını, ohlarını, gazellerini, gözyaşlarını umumiyetle kadınlar için zannedenler bir sünnet çocuğu kadar masumdurlar. O neslin son şairi olan Muallim Naci'nin, son neşrolunan Heder'lerini okuyunuz. Bugünkülerin ihtimal manasını bile bilmedikleri "hat-â-ver, çâr-ebur" gibi tabirler görecektir, bazı soğuk telmihlerini pek iğrenç ve ahlâksızca bulacaksınız."

Ömer Seyfettin, yukarıda alıntıladığımız kısımda, "ahlâksızlıkları Bizans hislerinden mamul heykeller" diye nitelendirdiği eserler için daha uç noktada tanımlamalar da kullanılabilir. Alıntıda sözü edilen eserlerle ilgili şehvi duygular ve eş cinsellik imasında haklılık olsa bile divan edebiyatını bu eser ve şahıslarla temsil etmek asla doğru değildir. Böyle bir yargı, Mehmet Rauf'un *Kaymak Tabacı*'na bakarak 20. yüzyıl romanımızı veya

herhangi bir natüralist romana bakarak Fransız edebiyatını aynı biçimde suçlamaktan farksızdır. Onun Ruşen Eşref Ünaydın'a verdiği mülakatta

“- Daha çocukken evimizde birçok divanlar vardı. Onları okuya okuya edebiyata heves ettim. Fakat eski edebiyatın çeşnisini, zevkini tattığımı iddia edemem. Çünkü bunun için başka bir ilim, başka bir tahsil ister. Pek gençken gazeller filân da yazdım. Fakat tabii saçma şeylerdi. O vakitten aklımda Leylâ ile Mecnunlar, Şahmaranlar kaldı. Demek hakikatte yalnız onları anlayabiliyordum.”

Bu gün artık “Edebiyat-ı atîka”mıza hiç taraftar kalmadığı için bu bahse bile değmez sanırım. Divan edebiyatı! İşte nihayet edebiyat tarihi için bir saha! Daha fazlasına aklım ermez.”⁷

demesi, divan edebiyatını bir bilim alanı olarak görmekten ve aynı zamanda tevazudandır. Yoksa Ömer Seyfettin'in, aldığı idadi (lise) tahsiliyle bile, bunu günümüz aydınlarından daha iyi bildiği muhakkaktır. Fakat o, tıpkı Namık Kemal gibi, tarihin dönüm noktalarından birinde bulunduğu farkındadır. Farkındalık ona, kedinden önceki yönelişleri, baskın kanaatleri topyekûn süpürme cesareti ve gayreti vermiştir. İlk “Yeni Lisan” yazısı, Ömer Seyfettin'in ifadesiyle “edebiyatta, lisanda bir ihtilal” yapmak amacıyla yazıldığı için bu kadar öznel bir değerlendirme taşımaktadır. Nitekim daha sonraki yazılarının hiçbirinde böyle bir eleştiri unsuru bulunmamaktadır. Onun divan edebiyatına muhalifliği, öncelikle (hemen hemen daima) şu üç noktadadır:

1. Konuşulan dilden uzak, yapay, terkipli dil.
2. Vezin. Onun ifadesiyle “Acem aruzu”.
3. Taklitçilik yani nazirecilik.

Ona göre divan edebiyatında İskolastik lisanla tabii lisan birbirine geçmiş hâlde devam etmiş ve bu durum “bugüne kadar” süregelen bir tutarsızlığa sebep olmuştur.⁸

Divan şairlerinin eserlerinde Nevres-i Kadîm'in

*Kendi derdim kor, elin derdine ağlar gezerim
Lâlenin dağı, gülün âteşi yandırdı beni*

beyti gibi tabii lisanla yazılmış birçok beyte, mısralara, hatta gazellere rast gelinir. “Fakat bu sadelik onda iki nispetindedir. Samimî oldukları zaman

7 Ruşen Eşref Ünaydın, “Ömer Seyfettin Bey [Diyor ki] -Eski Edebiyat”, *Diyorlar ki*, Kanaat Mat., İstanbul 1334 (1918), s. 242.

8 Ömer Seyfettin “İskolastik Lisanımızın İflâsı - II: İskolastik Lisanla Tabii Lisan Arasında Başlıca Farklar”, *Millî Talim ve Terbiye Cemiyeti Mecmuası*, Sayı: 6, Şubat 1335 [1919], s. 17.

Türkçe yazarlar. Sanata, şairliğe kalkınca hemen lisanlarını değiştirirler. Muğlâk terkiplerle âdeta bir nakış yapmaya kalkarlar: (...)

*Ey pâ-y-bend-i dâm-geh-i kayd-ı nâm u neng
Tâ key hevâ-yı meşgâle-i dehr-i bî-direng
Bâkî⁹*

Ömer Seyfettin'in 1912'ye kadar yayımladığı -biri Fransızca- 54 şiirinden 1906'da yazıp 1909'da yayımladığı iki şiiri ("Yalnızlık", "Kervan") dışında hepsi (51) aruz vezniyledir ama aruzu bıraktıktan sonra, fırsat düşürdükçe onu yeren ifadeler kullanmıştır. Ömer Seyfettin, aruzun Türklere Arap edebiyatından değil İran edebiyatından geçmesi münasebetiyle bu vezni daima "Acem aruzu" terimiyle anar. Sıkça tekrarladığı kanaatine göre, genellikle manzum metinlerde Arapça ve Farsça kelime kadrosuna ve terkiplere çokça rastlanmasının asıl sebebi Acem aruzu ve süs arzusudur.

Divan edebiyatının artık ölü bir edebiyat ve manevi bir müze hâline geldiği kanaatine varan Ömer Seyfettin, ilim ve araştırma için okumak gerektiğinden bahseder ve hatta mizahta ondan faydalanmanın mümkün olduğunu söyler:

"Bir insan kendi edebiyatının tarihini bilmezse mümkün değil millî bir satır yazı yazamaz. Meselâ Divan edebiyatının -buna "Edebiyat-ı atika" da derler- son derece sun'î olduğunu, hiçbir vakit hayatın makesi [yansıması] olmadığını bize ancak edebiyat tarihi gösterir. Kasideleri, naatları, gazelleri, terkipleri, tercileri, kıt'aları okumalıyız; fakatecessüs için! İlim için! Tıpkı bir müzenin içindeki eski eşyaya bakar gibi... Bugünkü hayatta ne miğferlerin, ne kalkanların, ne okların, ne yayların vazifesi vardır. Onların vazifesi camekânlarda, asıl sahiplerinin torunlarına görünmekten başka bir şey değildir. Divan edebiyatı da bugün manevî bir müzedir. Edebiyat tarihinin mevzuudur. Fakat bugün ne lisanı, ne sanat hakkındaki telâkki tarzı, ne tekniği işimize yarar.

Divan edebiyatından, mizah edebiyatı çok istifade edebilir. Hersekli Arif Hikmet, Muallim Naci, Şeyh Vasfi gibi son artakalanlarıyla hemen bütün ortadan kalkan "Edebiyat-ı atika" o kadar hayata muhaleftir ki nazireleri şimdi insana son derece gülünç görünür. Ahmet Rasim, Fazıl Ahmet en ince nükteleri, en şuh fikirleri Divan edebiyatı tekniğiyle pek güzel eda ederler."¹⁰

9 Ömer Seyfettin "İskolastik Lisanımızın İflâsı - II: İskolastik Lisanla Tabii Lisan Arasında Başlıca Farklar", *Millî Talim ve Terbiye Cemiyeti Mecmuası*, sayı: 6, Şubat 1335 [1919], s. 13.

10 Ömer Seyfettin, "Genç Kızlarımız İçin Tabii Yazmak Sanatı -İkinci Ders: Yazmaya Heves Etmeden Okumak", *Türk Kadını*, sayı: 16, 9 Kânunusani (Ocak) 1335/1919, s. 247.

“Mekteplerde Edebiyat” başlıklı bir yazısında, güncelliği bulunmayan Divan edebiyatının lise programlarındaki ağırlığını azaltarak “mecburen” girilen Batı medeniyetine ait klasik edebî eserlerin okutulmasını teklif eder:

“Gençler eski iskolastik edebiyat ile meşgul olurlar iken asrî edebiyat da öğrenmeliler. Mademki demokrat Garp medeniyetine mecburen giriyoruz, bundan içtinap kabil değil. O hâlde Garp edebiyatının usullerini, kaidelerini, tekniklerini ihmal etmemeli, artık tedrisata sokmalıyız. Garp edebiyatı klasiklerin bir istitalesinden [uzantısından] ibarettir. Yunan, Lâtin klasiklerini, Garp edebiyatının son şekillerini sultanîlerde göstermek icap eder. Gençler, bu malûmatı elde etmek için darülfünunu [üniversiteyi] bekleyemezler, çünkü hayat için, hâlihazır için elzemdir. Asıl amelî bir kıymeti olmayan, bugün yaşamayan iskolastik edebiyatımızın yeri darülfünundur. Çünkü Divan edebiyatı artık nihayet ilme, edebiyat tarihine [ait] bir mevzudur.

Sultanî tedrisatında asrî edebiyatın ehemmiyetini çoğaltıp iskolastik edebiyatı ihtisar etmek [sınırlamak], iskolastik edebiyatın tamîkini [derinlemesine incelenmesini] tamamıyla darülfünuna bırakmak en makul, en mantikî bir harekettir. Hayatı görebilen bu zarureti inkâr edemez.”¹¹

Hatta son yazılarından birinde divan edebiyatının ruhuna az çok aşına olan herkesin tereddütsüz tekrarlayacağı şu cümleleri okuruz:

“Osmanlı İmparatorluğunu tesis eden Türklerin en muhteşem eserlerinden biri de Divan edebiyatıdır. Bu öyle bir sanat eseridir ki başka milletlerin tarihlerinde emsaline tesadüf muhaldir. Modeli Acem edebiyatıdır. Fakat bu tarz içinde Bâkî gibi, Nef’î gibi dâhiler taklit olan bir müesseseyi aslının fevkine çıkarmışlardır. Lâkin bu haşmet imparatorluğun şaşasıyla bir hizada yürür. İmparatorluğun inhitatı Divan edebiyatını da inhitata sürüklemiştir.”¹²

Özetle Ömer Seyfettin; “edebiyatta ve lisanda bir ihtilal” manifestosu niteliğindeki ilk “Yeni Lisan” makalesinde taktik icabı divan edebiyatına yönelttiği “ahlaksızlık” isnadı ve eş cinsellik imasını daha sonraki yazılarında tekrarlamış değildir. Yeni Lisan ve Millî Edebiyat anlayışının genel kabul gördüğü anlaşıldıktan sonra, divan edebiyatına bu derece suçlayıcı ve reddedici eleştiriler yerine, onun artık ölü bir edebiyat ve bilimin, edebiyat tarihinin konusu olduğu yolunda görüşlerle daha makul bir çizgiye yerleşmiştir.

11 Ömer Seyfettin, “Mekteplerde Edebiyat”, *İnci*, S 6, Temmuz 1335/1919, s. 14.

12 Ömer Seyfettin, “Bugünkü Şairlerimiz -1”, *İfham (Haftalık edebî ilâve)*, S 4, 15 Eylül 1919, s. 50.

Kaynaklar

- [Ömer Seyfettin], “Yeni Lisan”, *Genç Kalemler*, C II, S 1, 8 Nisan 1327 [21 Nisan 1911], s. 1-7 [İlk “Yeni Lisan” yazısı].
- Odabaşı, İsmail Arda, *Müteferrika Kitabiyat Dergisi*’nde, (Kış 2006 / 2, Sayı: 30).
- Öksüz, Yusuf Ziya, *Türkçenin Sadeleşme Tarihi: Genç Kalemler ve Yeni Lisan Hareketi*, 1. Baskı, Türk Dil Kurumu Yay., Ankara 1995.
- Ömer Seyfettin “İskolastik Lisanımızın İflâsı - II: İskolastik Lisanla Tabîî Lisan Arasında Başlıca Farklar”, *Millî Talim ve Terbiye Cemiyeti Mecmuası*, S 6, Şubat 1335 [1919], s. 11-21.
- Ömer Seyfettin, “Bugünkü Şairlerimiz -1”, *İfham (Haftalık edebî ilâve)*, S 4, 15 Eylül 1919, s. 50.
- Ömer Seyfettin, “Genç Kızlarımız İçin Tabîî Yazmak Sanatı - İkinci Ders: Yazmaya Heves Etmeden Okumak”, *Türk Kadını*, S 16, 9 Kânunusani (Ocak), 1335/1919, s. 247.
- Ömer Seyfettin, “Mekteplerde Edebiyat”, *İnci*, S 6, Temmuz 1335/1919, s. 14.
- Polat, Nâzım H., “109. Yıldönümünde Yeni Lisana Eleştirel Bir Bakış”, *Türk Dili*, Yıl: 69, S 820, Nisan 2020, s. 14-23.
- [Ünaydın], Ruşen Eşref, “Ömer Seyfettin Bey [Diyor ki] -Eski Edebiyat”, *Diyorlar ki*, Kanaat Mat., İstanbul 1334 (1918), s. 242.
- Yöntem, Ali Canip, *Ömer Seyfettin – Hayatı, Karakteri, Edebiyatı, İdeali ve Eserlerinden Nümuneler*, Remzi Kitabevi, İstanbul 1947, s. 13;
- Yöntem, Ali Canip, “Ziya Gökalp’in Matbuat Âleminde İlk Görünüşü *Genç Kalemler ve ‘O’*”, *Prof. Ali Canip Yöntem’in Yeni Türk Edebiyatı Üzerine Makaleleri*, (Haz.: Ahmet Sevgi - Mustafa Özcan), (1. Basım, yayınevi adı yok), Konya 1995, s. 379.